

Sprekend Humanisme

Uitwerking van een college van :

Jaap van Praag

Datum	: 1971 (?)
Lokatie	: Onbekend
Onderwerp(en)	: Humanisme, vrijheid, Sartre, existentie, determinisme, causaliteit, fatalisme;
Duur college	: 30:13 (min./sec.)

Naam / functie interviewer(s)	: Nvt
Kader/context	: College Jaap van Praag

Niveau van uitwerking	: Indicatief (Globaal; tijd/onderwerp, kernzin(nen) en eventuele opmerkingen)
Drager	: Gedigitaliseerde opname van een geluidscassetteband; bestand WAV – 092.
Datum uitwerking	: 16-05-2016
Uitgewerkt door	: Hanneke Hoogakker

Respondent : **Jaap van Praag (11-05-1911–12-04-1981):**

Jaap van Praag werd geboren op 11 mei 1911 in Amsterdam en groeide daar op in een modern niet-godsdienstig joods en socialistisch milieu. Hij studeerde Nederlandse letteren en wijsbegeerte en werd in 1938 leraar bij het Gemeentelijk Lyceum in Dordrecht. Hij was actief, onder andere als voorzitter, in een aantal vooroorlogse jeugdbewegingen zoals de Nederlandse Bond van Abtinent Studerenden, de Studenten Vredes Actie en de Jongeren Vredes Actie.

Hij was, in februari 1946, medeoprichter van het Humanistisch Verbond. Hij vervulde 22 jaar de rol van voorzitter (tot 1969). Hij maakte zich steeds sterk voor levensbeschouwelijke en politieke pluriformiteit binnen het Verbond. In 1952 verenigde Van Praag daarnaast diverse internationale humanistische organisaties in de International Humanist and Ethical Union (IHEU). Hij bleef hiervan voorzitter tot 1975.

Van Praag opperde het woord "humanistiek" en werd in 1964 (tot november 1980) aan de Universiteit van Leiden de eerste hoogleraar op dit nieuwe vakgebied.

Hij was meer dan 28 jaar bestuurlijk actief voor de PvdA, onder andere als voorzitter van de afdeling Dordrecht en als statenlid van de provincie Zuid-Holland.

Hij publiceerde onder andere over humanisme in de brede zin, politiek en over zingeving.

Datering van het uitgewerkte College 'Werkelijkheid en waarheid': 6 december 1971??

De strijd rondom Simonis wordt genoemd als actueel ding. Op 29 december 1970 werd Simonis benoemd tot bisschop van Rotterdam en op 20 maart 1971 bisschop gewijd door [kardinaal Alfrink](#), [mgr. Moors](#) en [mgr. Bluysen](#). De benoeming tot bisschop van kapelaan Simonis, die mede door zijn optreden op het Pastoraal Concilie als behoudend gold, was in Nederland van meet af aan omstreden.

Teller: minuut/sec	Index/onderwerp:	Opmerkingen:
00:00	Inleiding	Het bandje begint middenin een (pauze)gesprek. Van Praag antwoordt op een vraag over groei: "Door het lesgeven, maar ook bij het spreken en schrijven, ben ik gedwongen om me steeds rekenschap te geven van wat ik zeg". Hij grijpt nog even terug op het waarheidsbegrip. Dan geeft Van Praag aan verder te gaan met het college. (Enige tijd geroezemoes.)
03:17	Vrijheid en keuze	Van Praag: vrijheid is aan de ene kant beperkt; aan de andere kant groter dan je denkt. Hij citeert Sartre: "Iedere soldaat vecht zijn eigen oorlog". Dit betekent, dat als het zijn oorlog niet is, hij dienst moet weigeren, wat de gevolgen ook mogen zijn. In die zin ben je vrij en behoort je die vrijheid ook te nemen. Maar je moet anderen ook de gelegenheid geven om vrij te kiezen.
05:11	De natuurwetten	Hoewel het natuurlijke patroon bij mensen niet zo nauw omschreven is als bij de meeste diersoorten, zijn ook mensen onderworpen aan natuurwetten. Respondent gelooft daarom niet dat, zoals Sartre zegt, mensen alles kunnen kiezen. De mens ontwikkelt lichamelijke en geestelijke mogelijkheden en intenties. Deze zijn fundamenteel gemeen menselijk. Hoewel mensen zich binnen culturen verschillend kunnen ontwikkelen, is er een zekere verwantschap, in tijd, ruimte etc., waardoor zij elkaar kunnen verstaan.
08:05	Existentie	Wat de mens is, is vastgelegd in zijn vermogens; wat hij wordt, blijkt in de loop van zijn leven.

Teller: minuut/sec	Index/onderwerp:	Opmerkingen:
		<p>Sartre zegt: de mens is geen essentie, maar alleen maar existentie.</p> <p>Van Praag is het hiermee oneens: de humanistische houding begint juist met kiezen voor wat je al bent. Ook daarna moet de mens telkens keuzen maken.</p>
10:51	De vrije wil	<p>De mens wordt door zijn aanleg en -tot op zekere hoogte- door de maatschappelijke omstandigheden beperkt in zijn vrije wil.</p> <p>Van Praag kan niet goed doordenken of deze wil vrij is of gedetermineerd.</p> <p>De wil ontstaat uit de persoon zelf.</p> <p>Ook het begrip determinisme kan respondent niet tot het einde toe doordenken.</p> <p>Determinisme betekent dat de mens geheel gedetermineerd zou zijn. Het veronderstelt causaliteit.</p>
13:08	Causaliteit	<p>Van Praag geeft een voorbeeld van een cirkelredenering: de planeten blijven om de zon draaien vanwege hun snelheid en vanwege het zwaartekrachtsveld van de zon (causa). Daardoor ontstaat er een tegenkracht.</p> <p>De verklaring dat er een zwaartekracht is, is het draaien van de planeten rond de zon.</p> <p>Het aannemen van een causa berust op het vinden van een redelijke verklaring voor het ervaren van een verschijnsel.</p> <p>De structuur van de menselijke geest zorgt ervoor dat de mens zoekt naar een constante kracht als veroorzaker van een verschijnsel.</p> <p>Causaliteit berust dus voor een groot deel op ervaring.</p> <p>De oorzaak van een verschijnsel gaat niet verder dan de ervaring ons leert.</p>
17:43	Determinisme	<p>Determinisme speelt een grote rol bij causaliteit.</p> <p>Van Praag noemt als voorbeeld het zonnestelsel. Dit is een gedetermineerd systeem. Wij kunnen op grond van alle uit de ervaring bekende factoren, en de causale samenhang, het hele systeem berekenen, zoals de stand van de planeten in het verleden of de toekomst.</p> <p>Van Praag: je kan niet zeggen dat de mens gedetermineerd is, omdat de factoren, die het menselijk handelen en de onderlinge samenhang</p>

Teller: minuut/sec	Index/onderwerp:	Opmerkingen:
		bepalen, onbekend zijn. Wij weten ook niet of alles causaal bepaald is, of dat alles volgens een bekend systeem verloopt. Niet alle problemen zijn oplosbaar, omdat zij te ingewikkeld zijn of omdat niet alle gegevens bekend zijn.
21:21	De gedetermineerde mens	Een gedetermineerde mens denkt dat zijn keuze gedetermineerd is; dat wat hij ook kiest, voorbestemd is. Van Praag stelt dat mensen wel kunnen kiezen. Hij geeft het voorbeeld van een alcoholist. Hoewel het verleden laat zien dat de kans groot is dat hij steeds weer bezwijken zal, is er altijd een kans dat hij besluit om een ontwenningsskuur te gaan doen. Van Praag: ik houd mij niet bezig met theoretische wilsvrijheid of theoretisch gedetermineerd zijn, maar met praktische feitelijke keuzevrijheid.
24:15	Fatalisme	Fatalisme is iets anders dan determinisme. Determinisme betekent dat je meent dat er factoren zijn, die het handelen voor de toekomst bepalen. Fatalisme is het omgekeerde: door je handelen juist het resultaat veroorzaken, dat je wilde vermijden. Respondent bespreekt als voorbeeld het gedicht De tuinman en de dood (P.N. van Eyck).
26:18		Van Praag beëindigt zijn lezing. Geroezemoes. De aanwezigen zijn niet goed te verstaan.
30:13		Einde bandje.